

‘ACQUIESCENCE’. HET METEN EN MODELLEREN VAN VOLGZAAMHEID IN TWEE GEBALANCEERDE ‘ANGST VOOR CRIMINALITEIT’-SCHALEN

Stefaan PLEYSIER, Geert VERVAEKE, Johan GOETHALS* en Lieven PAUWELS**

1. Inleiding en probleemstelling

‘*Fear of crime*’, als onderwerp en ondertussen volgroeide onderzoekstraditie, draagt tot op de dag van vandaag de kenmerken van het empirisch wetenschappelijk kader van zijn ontstaansperiode, de positivistische jaren ‘60, met zich mee. De literatuur en het onderzoek worden gebrandmerkt door een dominant en conservatief kwantitatieve benadering van het te onderzoeken fenomeen (DITTON en FARRALL, 2000). Vanuit een quasi ongelimiteerd vertrouwen in het survey-onderzoek en de toenemende confrontatie met de *dark number*-problematiek werden eerst in de V.S. en daarna in andere landen grootschalige *crime*- en *victim*survey’s opgezet om aan dit probleem het hoofd te bieden (BLOCK, 1993). Alhoewel het meten van slachtofferschap dus het hoofddoel was, ontdekte men in deze survey’s een ‘*widespread public anxiety about crime*’, later dus ‘*fear of crime*’ of ‘angst voor criminaliteit’.¹

Het conservatieve karakter van deze onderzoekstraditie schuilt echter niet zozeer in de dominant kwantitatieve opzet van deze grootschalige, beleidsgerichte (en gefinancierde), meestal telefonische survey’s, maar blijkt vooral uit de wijze waarop het kwantitatieve onderzoek inhoudelijk wordt opgezet en hoe dit zich vertaalt op het niveau van de vraagstelling. Deze is immers primair gericht op recurrente afname en dus longitudinaal qua design, wat deels een verklaring biedt voor de ‘traditionele’ keuze voor vergelijkbaarheid boven validiteit. Op die manier, zo luidt de argumentatie, kunnen resultaten van verschillende afnamen (over tijd, maar ook in de ruimte) op een betrouwbare manier met elkaar vergeleken worden. Ook kleinere survey’s en lokale initiatieven waarvan de vraagstelling hierbij aansluit, blijken veel belang te hechten aan deze ‘waardevolle’ vergelijking. De hierop geformuleerde kritieken zijn evenwel in de loop der jaren gegroeid en kunnen niet meer genegeerd worden. Deze kritieken concentreren zich hoofdzakelijk op het veelgebruikte standaarditem voor de meting van ‘*fear of*

* Afdeling Strafrecht, Strafvordering en Criminologie, K.U.Leuven. Dit project wordt gefinancierd door het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen (FWO). Correspondentie: Stefaan PLEYSIER, afdeling Strafrecht, Strafvordering en Criminologie, K.U.Leuven, Hooverplein 10, B-3000 Leuven. E-mail: stefaan.pleysier@law.kuleuven.ac.be.

** Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Universiteit Gent.

1. Voor een terminologische verduidelijking van de binnen deze onderzoekstraditie gebruikte varianten op het concept ‘*fear of crime*’, en de constitutieve deelcomponenten ervan, verwijzen we o.a. naar HALE (1996) en PLEYSIER e.a. (2001). Dit komt binnen het bestek van deze bijdrage slechts beperkt aan bod.

crime', of 'angst voor criminaliteit': "*Hoe veilig voelt u zich wanneer u 's nachts alleen buiten wandelt in de buurt?*" (GOETHALS e.a., 1999; DITTON en FARRALL, 2000; HALE, 1996; FERRARO en LAGRANGE, 1987).² Deze keuze voor vergelijkbaarheid heeft echter onmiskenbaar implicaties voor de validiteit van het onderzoek binnen dit domein, en dit hoofdzakelijk om volgende redenen: *vooreerst* is het meten van attitudes of theoretische concepten, zoals 'angst voor criminaliteit', met slechts één enkel item een negatie van de complexiteit en misschien zelfs multidimensionaliteit van de gehanteerde concepten. Dit impliceert dat bij het gebruik van één indicator er met andere woorden onzekerheid bestaat over de gemeten dimensie.³ Een *tweede* bedreiging voor zowel de betrouwbaarheid als de validiteit ligt in de relatief hogere vatbaarheid en gevoeligheid voor meetfouten zoals vraagverwoordingseffecten bij het gebruik van slechts één item.

Het zijn deze problemen, in combinatie – en versterkt door – een weinig gefundeerde conceptuele omkadering van het '*fear of crime*'-onderzoek, die DITTON en FARRALL enigszins pessimistisch doen besluiten dat, ondanks de grote hoeveelheid aan literatuur, na bijna 40 jaar onderzoek binnen dit domein, "*surprisingly little can be said conclusively about the fear of crime*" (2000: xxi). Aangezien deze pijnpunten elders reeds uitvoerig bediscussieerd werden,⁴ beperken we ons in wat volgt tot de consequenties en oplossingen voor deze – overigens naar onze mening terechte – kritiek.

2. Schaaltechnieken

De hierboven beknopt beschreven kritiek op de dominant aanwezige methodologie in het onderzoek naar 'angst voor criminaliteit', heeft in het laatste decennium terecht geleid tot een toenemend gebruik van schaaltechnieken voor het meten van de gebruikte concepten. Alhoewel schaaltechnieken, in vergelijking met 'één-itemmeetinstrumenten', uiteraard beter geschikt zijn voor het meten van attitudes of complexe theoretische concepten, resulteert de toepassing ervan in een reeks 'nieuwe' bedreigingen en potentiële meetfouten.⁵

2. Of het origineel: '*How safe do or would you feel being out alone in your neighbourhood at night?* ', met als antwoordcategorieën: '*very safe*', '*reasonably safe*', '*somewhat unsafe*', of '*very unsafe*' .

3. Bovendien, in het geval dat toch meerdere vragen worden gesteld, en geen controle wordt uitgevoerd op multidimensionaliteit, leidt het gebruik van unidimensionele schaaltechnieken tot een vertekende schatting van de echte attitude van een respondent. Zo wordt vaak gedacht dat hoge scores (>.80) op de gekende maat Cronbachs Alpha wijzen op unidimensionaliteit, terwijl dit niet steeds het geval is (SIJTSMA en MOLENAAR, 2002).

4. Zie FERRARO en LAGRANGE, 1987; THOMPSON e.a., 1992; HALE, 1996; HOLLWAY en JEFFERSON, 1997; FARRALL e.a., 1997; KURY en FERDINAND, 1998; DITTON en FARRALL, 2000; PLEYSIER e.a., 2002.

5. 'Nieuw' is een relatief begrip. De focus hier ligt op kwantitatief criminologisch onderzoek en meer bepaald op het onderzoek naar 'angst voor criminaliteit'; nieuwe technieken die ons in staat stellen deze problemen en meetfouten in rekening te brengen of te corrigeren worden vanuit de sociologie, psychologie, psychometrie,... echter slechts met mondjesmaat geïntroduceerd in het criminologisch onderzoek.

Per definitie bevatten schaaltechnieken en factoranalyse de achterliggende assumptie dat een aantal rechtstreeks geobserveerde, ‘manifeste’ items of indicatoren een ongemeten, ‘latente’ factor of theoretisch concept vertegenwoordigen. Dit latent concept is dan verantwoordelijk voor de covariantie tussen de geobserveerde indicatoren, die verder, na extractie van deze inhoudelijk gemeenschappelijke variantie, geen systematische variantie meer bevatten (DEPICKERE, 2002). Validiteit is dan in essentie te herleiden tot de vraag of een specifieke set van items in staat is de betekenis van het theoretisch concept, wat we willen meten, te vatten. Hiervoor is het vaststellen van de betrouwbaarheid een noodzakelijke, maar niet voldoende voorwaarde. De vraag naar de betrouwbaarheid hangt samen met de consistentie van de schaal indien deze herhaaldelijk gebruikt wordt voor het meten van hetzelfde latente construct. Zoals hierboven reeds tot uiting kwam, zijn schaalconstructie en factoranalyse gebaseerd op de intercorrelaties van de samenstellende indicatoren; meetfouten, toevallig of systematisch, kunnen de werkelijke correlaties van deze indicatoren beïnvloeden. Elders werd reeds uitgebreid ingegaan op systematische bias die de equivalentie of invariantie van meetinstrumenten tussen groepen kan verstoren (PLEYSIER e.a., 2003a; PAUWELS en PLEYSIER, 2003; PLEYSIER e.a., 2003b). In deze bijdrage concentreren we ons op de problematiek van *acquiescence* of volgzaamheidsbias bij schaalconstructie.

CRONBACH (1942, 1950) benoemde de neiging van respondenten om stellingen of uitspraken te ‘volgen’, om met andere woorden de stelling te aanvaarden of met de uitspraak akkoord te gaan, onafhankelijk van de inhoud ervan, een *response set* of een antwoordstijl. Dit is “*the disposition of a respondent to respond systematically to questions in another way than he would if the questions were offered in another form*” (BILLIET en MCLENDON, 2000: 610). Schaaltechnieken maken, bij het meten van de veronderstelde achterliggende concepten, en dus bij de schaalconstructie, hoofdzakelijk gebruik van items of indicatoren van het ‘Likert-type’. Op een ordinale antwoordschaal – meestal vijf of zeven punten – kan de respondent aangeven in welke mate hij akkoord gaat met een reeks aangeboden uitspraken of stellingen. *Acquiescence* of volgzaamheid is met andere woorden de tendens om met de aangeboden uitspraken akkoord te gaan, ongeacht de inhoud van de vraag. In de praktijk betekent dit dat bepaalde respondenten de neiging vertonen systematisch, dus los van de richting waarin de uitspraak gesteld is – positief of negatief – akkoord te gaan. In deze bijdrage gaan we vooreerst dieper in op de problemen en uitwegen met betrekking tot *acquiescence*, om vervolgens het fenomeen en de meting en modellering ervan empirisch te illustreren. We besluiten met enkele discussiepunten.

3. Acquiescence: pleidooi voor het gebruik van gebalandeerde itemsets

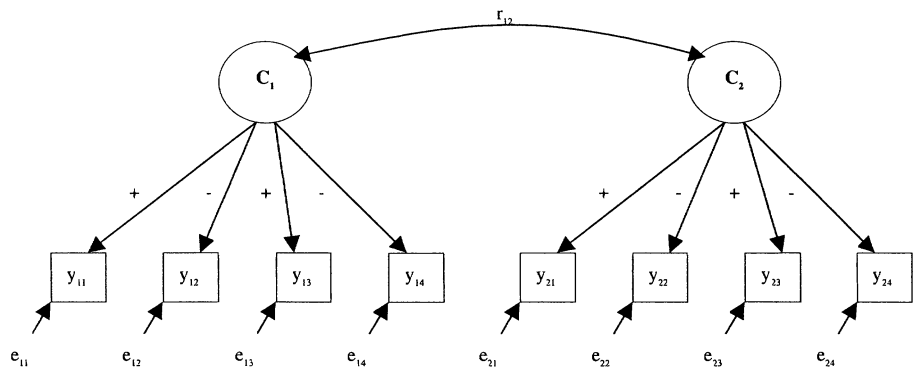
In de veronderstelling dat *acquiescence* als antwoordstijl (stijlfactor) een empirische realiteit betreft, waarover straks meer, wordt op basis van bovenstaande definiëring reeds duidelijk wat de mogelijke gevolgen hiervan kunnen zijn. In nogal wat criminologisch kwantitatief onderzoek worden weliswaar steeds vaker concepten gemeten aan de hand van meerdere indicatoren, maar in vele gevallen worden de items hierbij in éénzelfde richting opgesteld. We menen dat deze prag-

matische houding voor een deel kan verklaard worden vanuit de vaststelling dat traditionele unidimensionale Likertschaalscores pas kunnen worden berekend indien elk item in dezelfde richting werd geformuleerd. Doorgaans wordt besloten tot sommatie van de individuele indicatoren indien de waarde van Cronbachs Alpha voldoende hoog is.⁶ Het stellen van vragen in één richting voorkomt het bijkomende werk items te moeten hercoderen in één richting, afhankelijk van de voorkeur van de onderzoeker. Deze schalen zijn per definitie ongebalanceerd. MIROWSKY en ROSS (1991) toonden aan hoe de aanwezigheid van *acquiescence* bij het gebruik van ongebalanceerde itemsets kan leiden tot een systematische over- of onderschatting van de relatie tussen het concept gemeten door de ongebalanceerde schaal en de andere constructen. Onder andere om deze reden wordt het gebruik van gebalanceerde itemsets – afwisselend evenveel positief en negatief geformuleerde uitspraken – voor het meten van een concept aangeraden; volgzzaamheid op de positief verwoorde items wordt zo gecounterd door volgzzaamheid op de negatief geformuleerde uitspraken, waardoor wordt aangenomen dat deze meetfout zichzelf opheft. In belangrijke mate voorkomt men zo ook het over- of onderschatten van de relatie tussen het concept gemeten met een gebalanceerde itemset, en de andere constructen of variabelen in het onderzoek. De aanwezigheid van deze stijlfactor zou er met andere woorden theoretisch gezien voor kunnen zorgen dat mogelijke correlaties tussen achtergrondkenmerken en attitudevariabelen zoals onveiligheidsgevoelens of ‘angst voor criminaliteit’ eigenlijk artefacten zijn op rekening van een grotere geneigdheid tot volgzzaamheid bij bepaalde subgroepen.

Het gebruik van gebalanceerde itemschalen biedt binnen de opzet van deze bijdrage nog een ander belangrijk voordeel: via structurele vergelijkingsmodellen kan men *acquiescence* als een latent concept onderscheiden van het inhoudelijk construct (of constructen). Een en ander wordt duidelijk met behulp van een illustratie van het bovenstaande aan de hand van het hypothetisch voorbeeld in figuur 1 met twee inhoudelijke concepten (C_1 en C_2). Beide inhoudelijke concepten worden gemeten aan de hand van vier gebalanceerde itemsets (BILLIET en MCCLENDON, 2000). Het gebalanceerd karakter van de items is zichtbaar in het afwisselend positief en negatief zijn van de factorladingen op de inhoudelijke concepten C_1 en C_2 . Dit is in essentie een eenvoudig factormodel met twee onderscheiden achterliggende concepten.

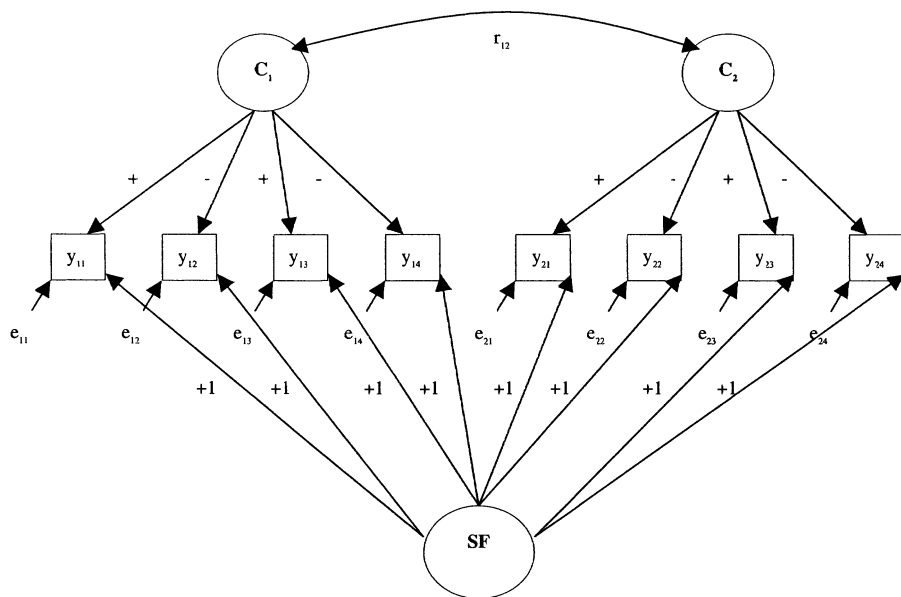
6. Cronbachs Alpha is wat dit betreft overigens een relatief arbitraire maat, sterk afhankelijk van het aantal in de schaal opgenomen items; dit wordt treffend geïllustreerd in WAEGE (1997:147): “Er zijn vier items nodig met een correlatie van .50 om te kunnen komen tot een Cronbachs Alpha van .80. Wanneer er slechts drie items zijn met een correlatie van .50, dan kan alpha maximum .75 bedragen. Om voor een tienitemschaal tot een goede interne consistentie van .80 te komen moet de gemiddelde correlatie slechts .29 bedragen.”

Figuur 1: twee inhoudelijke concepten (C_1 en C_2) met gebalanceerde itemsets (bron: BILLIET en McCLENDON, 2000)

Figuur 2 is een uitbreiding van het model uit figuur 1, met naast de twee inhoudelijke concepten ook een stijlfactor (SF) die verondersteld wordt *acquiescence* te meten.

Figuur 2: twee inhoudelijke concepten (C_1 en C_2) met gebalanceerde itemsets en een gemeenschappelijke stijlfactor (SF) (bron: BILLIET en McCLENDON, 2000)

De stijlfactor laadt op alle indicatoren in het model, met ladingen die voor alle indicatoren op +1 gefixeerd worden, wat een mathematische vertaling is van de verwachting dat de antwoorden op alle items op een identieke manier worden beïnvloed door *acquiescence* (ZHOU en McCLENDON, 1999; BILLIET en McCLENDON, 2000). Dit is met andere woorden het logisch gevolg van de veronderstelling dat *acquiescence* een stijlfactor is, en niet wordt bepaald door de inhoud of de richting van de aangeboden items. Meer nog, elk van de aangeboden items, positief of negatief, wordt verondersteld op éénzelfde manier beïnvloed te worden door *acquiescence* of volgzzaamheid van de respondenten. Eenvoudig gesteld kan men zeggen dat er bij de respondenten een tendens bestaat om consequent aan dezelfde kant van de antwoordschaal te antwoorden, en dus akkoord te gaan, ongeacht of het een positief of een negatief formuleerde uitspraak betreft. Om een gelijkaardige reden wordt ook de covariantie tussen de stijlfactor en de inhoudelijke concepten op nul gefixeerd; dit is opnieuw een mathematische vertaling van de verwachting dat tussen een stijlfactor en inhoudelijke factoren geen relatie wordt verondersteld. Niettemin moet men er echter rekening mee houden dat het uiteraard mogelijk is dat de stijlfactor (*acquiescence*) samenhangt met bepaalde inhoudelijke concepten, zoals bepaalde persoonlijkheidstrekken van de respondent (BILLIET en McCLENDON, 2000).

Alvorens het bovenstaande in het tweede deel van deze bijdrage empirisch te illustreren, staan we kort stil bij wat de mogelijke verklaringen zijn van deze intuïtief als 'vreemd' aandoende antwoordtendens. Factoren die *acquiescence* beïnvloeden, worden grotendeels in twee categorieën gevat, met name respondentgecentreerde verklaringen, en vraaggecentreerde verklaringen (ZHOU en McCLENDON, 1999). De in de literatuur besproken verklaringen voor *acquiescence* vanuit de kenmerken van de respondent, concentreren zich in hoofdzaak op socio-demografische achtergrondkenmerken (vnl. opleiding), de cognitieve vaardigheid van de respondent en persoonlijkheidstrekken. Vraaggecentreerde factoren sluiten hier nauw bij aan, maar spreken over de cognitieve 'moeilijkheid' van de vraag, vraagverwoordingseffecten in het algemeen en interviewereffecten. BILLIET en McCLENDON (2000) zien in deze verklaringen een reden voor de discrepantie tussen de psychologie en de sociologie in de benadering van *acquiescence*. Psychologen maken voor hun empirisch onderzoek vaak gebruik van homogene studentenpopulaties, wat de kans op aanwezigheid en dus ook op de detectie van *acquiescence* aanzienlijk verkleint. Opleidingsniveau en cognitieve vaardigheid als belangrijke oorzaken van *acquiescence* zijn in dergelijke steekproeven relatief homogeen en eerder aan de hoge kant. Bij empirisch onderzoek in de sociologie wordt men vaak geconfronteerd met zeer heterogene steekproeven, wat de kans op de aanwezigheid van *acquiescence* zou verhogen (BILLIET en McCLENDON, 2000). Niettemin zijn ook studies bekend, gebaseerd op een studentenpopulatie, waarin *acquiescence* manifest aanwezig is, wat ZHOU en McCLENDON (1999) doet concluderen dat een 'laag opleidingsniveau' slechts een partiële verklaring voor de aanwezigheid van *acquiescence* kan zijn.

In het tweede deel van deze bijdrage wordt bovenstaande hypothetische illustratie gemodelleerd aan de hand van een beperkt empirisch onderzoek naar het onveiligheidsgevoel bij studenten op de universiteitscampus Heverlee (K.U.Leuven).

4. Acquiescence als empirische realiteit: een illustratie

4.1. DATA EN METHODOLOGIE

De data die in deze bijdrage worden gebruikt voor een empirische illustratie van *acquiescence* als antwoordstijl, betreft een beperkt onderzoek (N=123) naar het onveiligheidsgevoel bij kotstudenten op de campus Heverlee (K.U.Leuven).⁷ Schriftelijke vragenlijsten werden *ad random* gedistribueerd bij zes van de twaalf woonblokken van de grootste van twee residenties op de campus. Niettegenstaande op deze manier een relatief aanzienlijk percentage kotstudenten van de campus Heverlee in het onderzoek participeert, kunnen op basis van de vrij lage responsgraad en de relatief beperkte, effectieve steekproef (N=123) toch vragen gesteld worden bij de representativiteit van dit onderzoek naar de bredere populatie, zijnde de campusbewoners Heverlee.⁸ We maken ons echter sterk dat gezien de duidelijk omschreven en eveneens relatief beperkte doelstelling van de empirische ondersteuning aan deze bijdrage, met name een illustratie en exploratie van het bestaan en de potentiële gevolgen van *acquiescence* bij het gebruik van schaaltechnieken, representativiteit niet onze voornaamste bezorgdheid hoeft te zijn. Althans niet inhoudelijk; we komen straks nog terug op de methodologische problemen die dit met zich brengt.

In het eerste deel van deze bijdrage hadden we het al over het problematisch karakter van zowel de conceptualisering als de meting van '*fear of crime*' of 'angst voor criminaliteit'. Alhoewel binnen de criminologie rond '*fear of crime*' onder tussen een aanzienlijke onderzoekstraditie is ontstaan, is opvallend hoe men hierbij slechts zelden beroep heeft gedaan op de kennis en knowhow met betrekking tot de conceptualisering en meting van '*fear*' en '*anxiety*' binnen de psychologie. Het gevolg hiervan is volgens GABRIEL en GREVE dat '*empirical data on fear of crime are often 'seen through the wrong spectacles''*' (2003: 600). Ook naar onze mening is dit een van de voornaamste lacunes binnen dit onderzoeksdomein; een lacune waar we echter binnen het bestek van deze paper niet dieper op ingaan,

7. Bij deze zijn we dan ook Sara AERTS, Jan DOMEN, Maarten EERSELS, Ellen HOEFNAGELS, Kirsten VANDEURZEN en Ellen VAN GOMPEL, licentiestudenten Criminologie aan de K.U.Leuven, bijzonder dankbaar voor hun actieve participatie aan en inspiratie bij dit onderzoek.

8. Misschien meer nog dan in ander onderzoek dient men bij onderzoek naar angst voor criminaliteit of onveiligheidsgevoelens rekening te houden met de realiteit dat de non-respons allicht nooit toevallig is, maar samenhangt met de centrale concepten uit het onderzoek, en dus per definitie de representativiteit in gevaar brengt. Zo is het niet ondenkbeeldig dat wantrouwige, angstige en geïsoleerde individuen allicht minder snel bereid zullen zijn om te participeren aan wetenschappelijk onderzoek. Alhoewel inspanningen werden gedaan om de non-respons te beperken, is het resultaat hiervan vrij gematigd; 298 vragenlijsten werden rondgedeeld, waarvan 123 terug werden bezorgd, wat resulteert in een respons rate van 41,3 %. De enquête werd enkele dagen voordien via e-mail bij de residenten (woonblokverantwoordelijken) en studenten aangekondigd; een week na het verspreiden werden, via e-mail, respondenten die de enquête reeds terugbezorgden bedankt, en de anderen verzocht alsnog in het onderzoek te participeren. Met Studentenvoorzieningen K.U.Leuven werd bovendien afgesproken dat ingevulde vragenlijsten eenvoudig in de postbus van de resident van hun woonblok gedeponneerd konden worden. Zo werd getracht de 'kosten' in het beslissingsproces van de potentieel respondent om al dan niet deel te nemen, binnen de mate van het mogelijke, te drukken.

maar enkel als argumentatie gebruiken in de keuze voor een alternatief meetinstrument voor 'angst voor criminaliteit'. 'Angst voor criminaliteit' verschilt immers in essentie niet van 'angst voor open ruimten' of 'angst voor spinnen', op de stimulus na. Het is ons dan ook een raadsel waarom bij de meting van 'angst voor criminaliteit'⁹ in de onderzoeksliteratuur zelden een beroep werd gedaan op de binnen de psychologie bestaande toestandsangstschalen, op de spreekwoordelijke uitzondering na (VITELLI en ENDLER, 1993). De respondenten in ons onderzoek werd gevraagd hoe ze zich zouden voelen 's avonds en alleen op twee verschillende, gekende plaatsen in hun eigen buurt;¹⁰ vervolgens werd in beide situaties een verkorte, gebalanceerde versie van de toestandsangstschaal uit de Zelf-Beoordelings Vragenlijst (ZBV), de Nederlandstalige bewerking van de Spielberger State/Trait Anxiety Inventory, voorgelegd (VAN DER PLOEG, 2000).¹¹ Binnen deze bijdrage maken we gebruik van onderstaande itemset, die voor beide situaties of toestanden (TA1 en TA2, zijnde toestandsangst respectievelijk in situatie 1 en situatie 2) voorgelegd werd.¹²

9. We hebben het hier voor alle duidelijkheid over de concrete 'angst voor criminaliteit', en niet over het onbestemde, vage en chronische gevoel van onbehagen en onzekerheid, nauw verbonden met de maatschappij en de tijd waarin we leven (zie o.a. Pleysier e.a., 2001), dat wel eens met 'angst voor criminaliteit' wordt verward. Het gaat m.a.w. om die situaties die voor de respondent een reële (objectieve of subjectieve) dreiging voor zijn eigen veiligheid vertegenwoordigen en om die reden angst opwekken.

10. Van beide plaatsen ('situaties', 'toestanden') in de vragenlijst werd een foto aangeboden; de selectie van deze plaatsen gebeurde overigens op basis van een voorafgaand kwalitatief onderzoek bij een aantal andere kotstudenten op de campus Heverlee (N=18). Beide plaatsen werden hierin het vaakst aangeduid als zijnde 'plaatsen waar men zich wel eens onveilig voelt'.

11. Toestandsangst wordt hierin gedefinieerd als zijnde 'een voorbijgaande, momentane, emotionele conditie van het individu, die gekenmerkt wordt door subjectieve, bewust ervaren gevoelens van spanning of gespannenheid, alsook door een verhoogde activiteit van het autonome zenuwstelsel. Toestandsangst varieert in intensiteit en fluctueert in de tijd' (van der Ploeg, 2000: 5). Deze potentiële variatie in intensiteit en tijd, of het situatiespecifiek karakter van de toestandsangst, rechtvaardigt naar onze mening het opsplitsen van wat in essentie uiteraard één inhoudelijk concept (toestandsangst) is, in twee latente, situatiespecifieke concepten (toestandsangst in situatie 1, en toestandsangst in situatie 2). Aangezien de originele antwoordcategorieën ('geheel niet/een beetje/tamelijk veel/zeer veel') naar onze mening niet perfect aansluiten bij de aangeboden items, wordt een alternatieve, maar gelijkende antwoordschaal gebruikt ('helemaal niet/een beetje/enigszins/nogal/heel erg'). Merk ook op dat de antwoordcategorieën niet de klassieke Likert-itemantwoordschaal ('agree/disagree') volgen, maar een variant eigen aan '*personality statements*' (BENTLER e.a., 1971).

12. De oorspronkelijke itemset bestond uit zes items. Om twee redenen werden twee items (TA_1 en TA_6) uit de analyse in deze bijdrage weggelaten; omwille van de beperkte steekproefomvang en de methodologische problemen die hiermee gepaard gaan (zie verder), werd gekozen om het aantal in de analyse opgenomen variabelen te beperken. Een tweede reden was de veronderstelling dat acquiescence als antwoordstijl nog niet ten volle aanwezig is bij het eerste item uit de reeks. Om die reden werd TA_1 uit de analyse weggelaten (en bijgevolg ook TA_6, aangezien we het gebalanceerd karakter van de schaal, evenveel positieve en negatieve items, wensten te behouden).

Tabel 1: ZBV-toestandsangstitems als alternatieve 'angst voor criminaliteit'-meting

Item nummer	Item omschrijving
TA1_2 en TA2_2	Ik voel me gespannen
TA1_3 en TA2_3	Ik voel me aangenaam
TA1_4 en TA2_4	Ik voel me nerveus
TA1_5 en TA2_5	Ik ben ontspannen
[helemaal niet/een beetje/enigszins/nogal/heel erg]	

Een empirische illustratie van *acquiescence* op basis van deze data is met andere woorden een letterlijke vertaling van de hypothetische modellen in figuur 1 en 2; we hebben twee situatiespecifieke constructen (cf. voetnoot 11), toestandsangst 1 (TA1), en toestandsangst 2 (TA2), beide geconstrueerd met vier indicatoren, twee positieve en twee negatieve. Deze modellen worden empirisch geschat via confirmatorische factoranalyse in een structurele equatiebenadering (LISREL 8.5). Hier worden we echter geconfronteerd met de methodologische beperkingen van een kleine steekproef; aangezien gewerkt wordt met ordinale variabelen, dient de schatting van de modellen strikt genomen te gebeuren via de Weighted Least Squares-procedure (WLS), op basis van polychorische correlaties en een schatting van de asymptotische covariantiematrix (BOLLEN, 1989). Deze schattingsprocedure is evenwel enkel betrouwbaar bij een voldoende grote steekproef (MUELLER, 1996). Het alternatief voor een kleine steekproef is de robuuste Maximum Likelihood-schatting (ML); deze procedure veronderstelt echter normaliteit van de variabelen. Aangezien wordt aangenomen dat Maximum Likelihood ook relatief robuust is bij multivariate non-normaliteit (CHOU en BENTLER, 1990), kiezen we voor deze schattingsprocedure.¹³ Gezien overigens onze doelstelling een empirische illustratie van de aanwezigheid van *acquiescence* beoogt, zijn de absolute waarden van de parameters, noch perfecte fit indices, noodzakelijk. De informatie die zal komen uit een relatieve vergelijking van het model met enkel inhoudelijke factoren, en het model met inhoudelijke factoren en de stijlfactor *acquiescence*, lijkt ons wat dit betreft veel interessanter.

Voor de relatieve vergelijking van beide modellen baseren we ons op het verschil in de Chi-waarden tussen de modellen. Aangezien deze modellen genest zijn (cf. figuur 1 en 2), kan deze relatieve Chi-waarde gezien worden als een eigenstandige Chi-test, met ook het aantal vrijheidsgraden gelijk aan het verschil tussen de vrijheidsgraden in model 1 (enkel inhoudelijke concepten) en model 2 (model 1 + stijlfactor *acquiescence*). Zoals bij de evaluatie van een model geldt ook hier dat het verschil tussen de twee modellen significant is wanneer $p(X^2) < 0.05$; indien dit zo is, en model 2 met andere woorden significant beter fit, is de aanwezigheid

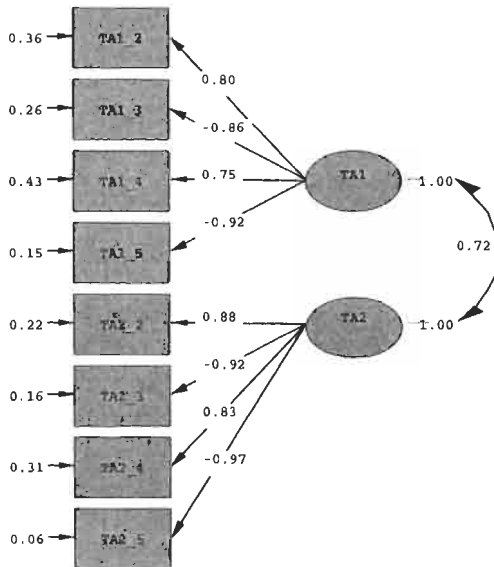
13. Het niet voldoen van de voorwaarden voor een ML-schatting kan accurate fit indices van het model verstoren, maar wordt toch geacht te resulteren in relatief betrouwbare parameterschattingen. WLS-schattingen gebruiken wanneer de voorwaarden hiervoor niet voldaan zijn, kan niet alleen inaccurate fit indices, maar ook onbetrouwbare parameterschattingen opleveren. We kiezen in deze bijdrage dus voor de ML-procedure, al zal telkens in voetnoot ook de WLS-oplossing geëvalueerd worden. Alle parameters in de hierna gepresenteerde output betreffen overigens gestandaardiseerde oplossingen.

van *acquiescence* in de twee gebalanceerde ‘angst voor criminaliteit’-toestand-schalen empirisch geïllustreerd. Wanneer we voor het model afzonderlijk een uitspraak over de fit wensen, geldt dat een model een goede fit vertoont, indien de χ^2 klein is (en $p(X^2) > 0.05$); de χ^2 -waarde is immers een maat van de afstand tussen de correlatiematrix van de steekproef en de geschatte correlatiematrix op basis van het model (JÖRESKOG en SÖRBOM, 1996). De output van de modellen geeft additioneel ook de Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) als belangrijke fit index (MUELLER, 1996). Modellen met een RMSEA < 0.05 worden algemeen beschouwd als goed fittende modellen. Nogmaals, gezien de beperkte steekproef wordt voorzichtig omgesprongen met de absolute waarde van zowel fit indices als parameters. In wat volgt wordt in eerste instantie het eenvoudig factor-model, het basismodel getest, overeenkomstig het hypothetisch model in figuur 1; in een tweede stap wordt aan dit model de stijlfactor *acquiescence* toegevoegd, wat resulteert in een empirische illustratie van het hypothetisch model in figuur 2.

4.2. HET BASISMODEL

Het basismodel, te zien in figuur 3, bevat de twee situatiespecifieke, latente concepten, met name de toestandsangst in situatie 1, en de toestandsangst in situatie 2, telkens gemeten aan de hand van vier indicatoren, twee positieve en twee negatieve. De factorladingen van de latente concepten wijzen inderdaad op het gebalanceerd karakter van beide schalen. De correlatie tussen beide concepten is vrij hoog (0.72), wat uiteraard logisch is gezien de inhoudelijke verbondenheid (toestandsangst!) tussen de situatiespecifieke concepten (*cf.* voetnoot 9).

Figuur 3: basismodel met twee situatiespecifieke, latente concepten (TA1 en TA2)

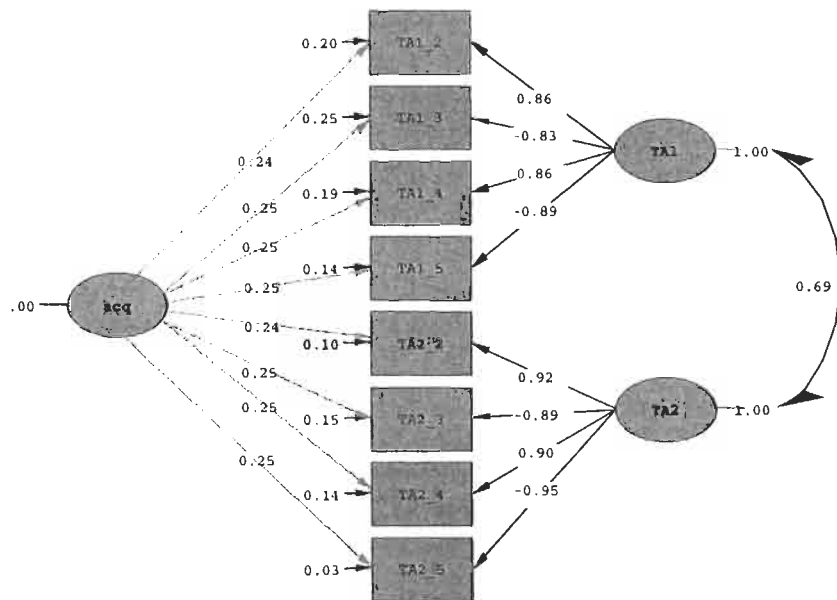
Chi-Square=115.69, df=19, P-value=0.00000, RMSEA=0.204

Zowel het Chi²-criterium als de RMSEA-waarde wijzen op een slecht fittend model.¹⁴ Zoals eerder gezegd, zijn de absolute waarden van deze fit indices mogelijk niet volledig betrouwbaar, en bovendien voor onze doelstelling van slechts relatief belang. Wat ons interesseert, is of het toevoegen van *acquiescence* als antwoordstijl resulteert in een beter meetmodel in vergelijking met het hierboven gepresenteerde basismodel.

4.3. HET MODEL MET DE STIJLFACTOR ACQUIESCENCE

In figuur 4 wordt de stijlfactor *acquiescence* (acq) aan het model toegevoegd. In tegenstelling tot de inhoudelijke factoren valt vooreerst op dat de stijlfactor enkel positieve factorladingen telt. Dit hadden we inderdaad reeds vooropgesteld, aangezien verwacht werd dat *acquiescence* als antwoordstijl op zowel de positief als negatief geformuleerde items op een gelijkaardige manier inwerkt. Er bestaat met andere woorden een tendens om akkoord te gaan met de aangeboden uitspraken, ongeacht de formulering, positief of negatief, ervan. In ons geval betekent dit concreet dat (bepaalde) respondenten de neiging hebben om de uitspraken (cf. tabel 1) te bevestigen, ongeacht het positief (b.v. “ik voel me aangenaam”), of negatief (b.v. “ik voel me nerveus”) karakter van de stelling.

Figuur 4: model met twee situatiespecifieke, latente concepten (TA1 en TA2) en de stijlfactor *acquiescence* (acq)

Chi-Square=25.69, df=18, P-value=0.10707, RMSEA=0.059

14. WLS-schattingen leiden tot dezelfde conclusie: X²=51.50; df=19; p < 0.05; en RMSEA=0.118.

Een tweede vaststelling, eveneens conform de verwachtingen, zijn de relatief lage maar substantiële factorladingen voor de stijlfactor; de stijlfactor is immers in staat additionele systematische covariantie – die er per definitie niet meer zou mogen zijn – uit de indicatoren te trekken, nadat hieruit al twee inhoudelijke concepten werden samengesteld. De LISREL-output (niet gepresenteerd) geeft bovendien aan dat het fixeren van de factorladingen van de stijlfactor, en dus de veronderstelling dat *acquiescence* elke stelling op een identieke manier beïnvloedt, terecht was; het stapsgewijs vrijlaten van deze factorladingen resulteert systematisch in een slechter model.

Belangrijker is evenwel de vergelijking van figuur 4 met figuur 3, het basismodel zonder stijlfactor. Het toevoegen van de stijlfactor resulteert in een aanzienlijke daling van de χ^2 ($115.69-25.69=90$), bij het prijsgeven van slechts 1 df (19-18), wat een substantiële verbetering van het model oplevert. Bovendien is de χ^2 -waarde van het model met de stijlfactor (25.69; df=18; $p=0.11$) niet langer significant, wat duidt op een goed fittend model. Alhoewel de verbetering van het model met stijlfactor ten aanzien van het basismodel ook duidelijk wordt weerspiegeld in de RMSEA-waarde, wijst deze strikt genomen nog net niet op een goed fittend model volgens het eerder vooropgestelde criterium ($RMSEA < 0.05$).¹⁵ Nogmaals, de beperkte steekproef kan een betrouwbare absolute interpretatie van de fit indices verstoren.

Deze nuance indachtig, gaan we tot slot nog iets dieper in op de interpretatie van beide modellen. Alhoewel het toevoegen van een stijlfactor *acquiescence* in een duidelijke verbetering van het model resulteert, weerspiegelt dit zich niet in grote veranderingen met betrekking tot de oorspronkelijke parameters. De correlatie tussen de situatiespecifieke, latente concepten, met name de toestandsangst in situatie 1 en in situatie 2, is tussen beide modellen vrij constant gebleven ($0.69 < R_{12} < 0.72$). Ook de factorladingen op de inhoudelijke concepten variëren niet spectaculair door het toevoegen van de stijlfactor. Dit ligt in de lijn van de verwachtingen bij het gebruik van gebalanceerde itemsets; het effect van *acquiescence* op de positief geformuleerde items wordt ‘gebalanceerd’ door het effect op de negatieve items.

4.4. DISCUSSIE

Alhoewel het basisfactormodel bij het gebruik van gebalanceerde schalen nauwelijks beïnvloed wordt door het optreden van *acquiescence*, is de invloed ervan wel duidelijk merkbaar in de fit van het model. *Acquiescence* niet modelleren staat gelijk aan het tolereren van systematische bias; het als stijlfactor in het model inbrengen resulteert in het erkennen en meten van deze systematische fouten en dus in een beter fittend model. Bovendien legt deze illustratie naar onze mening de problematische aanwezigheid van *acquiescence* in ongebalanceerde schalen – de courante praktijk – bloot. Niet alleen zullen factorscores op de inhoudelijke concepten, en de relaties tussen de inhoudelijke concepten in dit geval systema-

15. Ook hier levert een WLS-schatting parallelle resultaten op: $X^2=26.03$; df=18; $p=0.10$; en $RMSEA=0.060$.

tisch over- of onderschat worden, ook het aantonen en modelleren van *acquiescence* wordt moeilijker of zelfs onmogelijk. Vandaar ons pleidooi voor het gebruik van gebalanceerde itemsets, in het algemeen, en meer specifiek binnen het onderzoek naar 'angst voor criminaliteit' of onveiligheidsgevoelens. In eigen land zou naar onze mening met name de Veiligheidsmonitor, als recurrente peiling naar het onveiligheidsgevoel van de Belgen (PONSAERS e.a., 2001), en een meting waar schaaltechnieken voor het meten van het onveiligheidsgevoel gebruikt worden, baat hebben bij het gebruik van gebalanceerde itemsets.

Een belangrijk discussiepunt is allicht ook de relatie tussen de stijlfactor en de inhoudelijke concepten. Wanneer in het eindmodel (figuur 4) bijkomend de correlaties tussen de stijlfactor en de situatiespecifieke concepten TA1 en TA2 getoetst werden, vonden we beperkte correlaties (respectievelijk 0.20 en 0.12), maar resulteerde dit niet in een substantiële verbetering van het model. Dit kan evenwel weerom het gevolg zijn van onze beperkte steekproef. Toch wijzen we erop dat het vrijlaten van de correlatie tussen de stijlfactor en bepaalde inhoudelijke concepten theoretisch relevant kan zijn, en dus niet per definitie mag uitgesloten worden. Meer nog, BILLIET en McCLENDON (2000) vonden twee afzonderlijke stijlfactoren, één per inhoudelijke concept, wat de verwevenheid tussen stijl en inhoud in de verf zet. Gezien echter in onze bijdrage – in tegenstelling tot de bijdrage van BILLIET en McCLENDON – de inhoudelijke concepten nauw verwant zijn (toestandsangst in twee verschillende situaties), werd echter niet verwacht dat twee stijlfactoren in een betere oplossing zouden resulteren. Dit werd overigens ook empirisch bevestigd.

De in deze bijdrage gepresenteerde empirische illustratie van *acquiescence* of volgzzaamheid is niet louter relevant als introductie van het fenomeen binnen het criminologisch onderzoek, maar biedt naar onze mening bijkomend nog enkele 'opvallende' resultaten die, tot slot, beknopt worden opgesomd. Alhoewel *acquiescence* dikwijls wordt toegeschreven aan respondenten met een lager opleidingsniveau of beperkte cognitieve vaardigheid, toont deze bijdrage aan dat de antwoordstijl ook manifest aanwezig is in een hoger opgeleide (universiteitsstudenten) steekproef. Ook het vertalen van *acquiescence* als volgzzaamheid van de geïnterviewde ten aanzien van de (hoger opgeleide) interviewer, en dus als een interviewereffect, houdt in ons empirisch onderzoek ('postenquête') geen steek. Dat *acquiescence* intuïtief gezien moeilijk te vatten antwoordgedrag is, wordt in deze bijdrage bijkomend in de verf gezet door het gebruik van sterk tegengestelde positieve en negatieve items (cf. tabel 1). Ondanks deze duidelijke tegenstelling, wat in de uitspraken binnen sociologisch surveyonderzoek dikwijls minder manifest het geval is, blijkt toch dat bij (bepaalde) respondenten de tendens bestaat om bij het antwoorden consistent éénzelfde kant van de antwoordschaal te kiezen, ongeacht het positief of negatief karakter van de uitspraak. Maar ons onderzoek bevat ook duidelijk een aantal zwakheden en is op meerdere plaatsen voor fundamentele verbetering vatbaar. Zo werd gewezen op de methodologische problemen die gepaard gaan met de beperkte steekproef, met name de onbetrouwbaarheid van de schattingsprocedures in LISREL. Om die reden diende overigens ook het aantal in de analyse ingebrachte variabelen te worden beperkt. Het verdient bijgevolg aanbeveling deze empirische illustratie binnen substantieel en grootschalig onderzoek te herhalen, bij voorkeur op een fundamenteel theoretisch

context te moeten plaatsen. Het koninginnestuk van de strafuitvoering, de VI, verdient een correct debat.

Storend, zonder dat het de essentie van de kwestie raakt, is dat men het altijd heeft over de 'Wet-Lejeune', terwijl die al door de Wet van 5 maart 1998 afgeschaft is. Misschien toch maar beter de correcte term 'voorwaardelijke invrijheidstelling' hanteren. Erger is dat belangrijke krachtlijnen van die wet ogenschijnlijk niet gekend zijn of (bewust?) niet ter sprake worden gebracht. Zo hoort men amper dat het nu al de onafhankelijke rechterlijke macht is die beslist over de VI, noch waarmee volgens de wet rekening moet worden gehouden om een VI toe te staan.

Onwaar is dat bijna alle veroordeelden vrij gaan op 1/3 van hun straf: deze mythe werd o.i. door de recente verklaringen zelfs gevoed. Uiteraard moeten onjuiste argumenten geweerd worden. Recente, betrouwbare cijfers over welk deel van hun straf voorwaardelijk vrijgestelden gemiddeld hebben ondergaan zijn gewoonweg niet voorhanden in België! Het is decennia geleden dat nog wetenschappelijk onderzoek werd verricht naar de toepassing van de VI, en pas zeer recent is de V.U.B. gestart met een onderzoek naar de vrijstelling van veroordeelden (zowel op strafeinde als m.b.t. de verschillende vormen van vervroegde vrijstelling) in opdracht van minister Verwilghen. Het is aannemelijk te stellen dat dit onderzoek interessante gegevens zal opleveren voor een inhoudelijke discussie over de vervroegde invrijheidstelling.

Wie om zijn argumenten kracht bij te zetten naar Nederland verwijst en het voorstelt alsof men daar slechts na 2/3 van zijn straf voorwaardelijk vrij kan gaan, vertelt leugens. Want in Nederland gaat iedereen, een enkele uitzondering niet te na gesproken, na 2/3 van zijn straf *vervroegd* vrij, zonder dat hij of zij daarna aan voorwaarden gebonden is. Vanuit tekortkomingen van dit systeem zal Nederland binnenkort hoogstwaarschijnlijk opnieuw een vervroegde vrijstelling met voorwaarden, dus een VI, invoeren nadat de helft van de straf ondergaan is!

Het bestaande onderscheid tussen primair en recidivisten (1/3 *versus* 2/3), het prangende gebrek aan mensen en middelen om tijdig te starten met de voorbereiding van de reïntegratie van de veroordeelde, het omzeggens volledig gebrek aan een wettelijke regeling voor de uitvoering van de vrijheidsstraf, de lange gemiddelde duur van de voorhechtenis, zijn maar enkele elementen die maken dat wellicht meer veroordeelden ná het ondergaan van de helft van hun straf dan ervoor vrij gaan (oud onderzoek gaf resultaten in die lijn).

En natuurlijk zijn er ook de VI-commissies die sinds 1 maart 1999 beslissen over de VI. Op de website van het ministerie van Justitie (just.fgov.be), onder het trefwoord 'administratieve rechtbanken', zijn de jaarverslagen over de toepassing van de VI te consulteren. Daarin kan men nalezen dat lang niet alle voorstellen tot VI – en een voorstel impliceert dat de tijdsvoorwaarden zijn voldaan – worden ingewilligd, bijvoorbeeld omdat de reclassering onvoldoende garanties biedt of omdat het gevaar voor recidive te groot wordt geacht.

Dit brengt ons bij de essentie: in de discussie komt nergens aan bod dat de VI een geleidelijke, gecontroleerde en voorbereide overgang naar de vrijheid is, die recidivebeperkend werkt. Het is dus flagrant onjuist te beweren dat de maatschappelijke bescherming vergeten zou worden in de VI: de wet legt expliciet een onderzoek naar het recidivegevaar op. Recent, betrouwbaar wetenschappelijk onderzoek – uiteraard in het buitenland – toont aan dat de VI wel degelijk een gun-

stig effect heeft op het recidiverisico! Ons komt het voor dat wanneer “*the proof of the pudding in the eating is*”, dat men toch over zeer goede argumenten moet beschikken om te pleiten voor de afschaffing van de VI, wanneer die de recidive tegengaat!

In één adem wordt niet alleen gesteld dat de meeste veroordeelden op 1/3 vrijkomen, maar bovendien beweert men vaak dat niemand zich naderhand om hen bekommert. Niets is minder waar! Sinds 1 maart 1999 zijn zes multidisciplinaire commissies, die een echte rechtsprekende bevoegdheid hebben en volkomen onafhankelijk zijn, belast met de VI. Zij beslissen over de al dan niet toekenning van de VI, en zijn tevens de eindverantwoordelijken voor de opvolging van de VI gedurende de ganse proefperiode. Op de VI-commissies zijn 36 mensen fulltime met dit werk bezig. Maar ook daarnaast zijn mensen belast met de opvolging en controle van de vrijgestelden: de politiediensten, magistraten en bedienden op de parketten, personeel van de justitiehuzen, om slechts de voornaamste te noemen. Naast de controle is er ook de begeleiding en behandeling door professionele hulpverlening voor tal van specifieke problemen waarmee ex-gedetineerden te kampen hebben.

In het kader van de opvolging kan een VI in bepaalde gevallen herroepen worden: wanneer de veroordeelde de hem opgelegde voorwaarden niet naleeft, wanneer hij veroordeeld wordt voor nieuwe feiten of wanneer hij door een onderzoeksrechter in verdenking wordt gesteld, of nog wanneer hij een ernstig gevaar uitmaakt voor de fysieke integriteit van derden. In geval van zo’n herroeping komt het strafrestant opnieuw in uitvoering. In diezelfde gevallen kunnen de veroordeelde ook bijkomende en/of zwaardere voorwaarden, dit zijn bijkomende vrijheidsbeperkingen, worden opgelegd. Wanneer zich dat opdringt wegens de gunstige evolutie van de situatie, kunnen de voorwaarden in de loop van de proeftijd ook minder restrictief worden.

Echt onkies wordt het o.i. wanneer de slachtoffers ingeroepen worden om de VI-Wet strenger te maken. Alsof wie zelfs maar voor een status-quo pleit, harte-loos de belangen van de slachtoffers miskent. Het herstelrecht, door de vorige en wellicht ook de volgende regering hoog in het vaandel gedragen, gaat toch echt over heel wat anders dan loutere repressie. Alsof in de actuele VI-wetgeving niet veel aandacht gaat naar de slachtoffers of hun nabestaanden - ons land speelde ter zake trouwens een pioniersrol. Zonder dat de slachtoffers zelf mee beslissen over de al dan niet toekenning van de VI – het is een goed basisbeginsel dat men niet tegelijk rechter en partij is –, moeten zij in geval van zware traumatiserende misdrijven geconsulteerd worden door de dienst Slachtofferonthaal bij de parketten. Zij worden dan ingelicht over wat een VI inhoudt; de slachtoffers wordt gevraagd of er bepaalde voorwaarden in hun belang moeten worden opgelegd, en zij kunnen ook gehoord worden op de zitting van de commissie wanneer deze het dossier van de dader behandelt.

Alle adviserende instanties (en de commissies bij hun beslissing) moeten nagaan of een VI niet moet geweigerd worden gelet op de houding van de veroordeelde tegenover het slachtoffer. Ook wanneer aan alle andere vereisten is voldaan, volstaat het dat de houding tegenover het slachtoffer problemen stelt om de VI te weigeren! Gelijkaardige bepalingen in het belang van de slachtoffers zijn er ook wanneer onderzocht wordt of een VI al dan niet moet herroepen of herzien

worden, of wanneer nagegaan wordt of bepaalde voorwaarden niet versoepeld dienen te worden.

Omdat België indertijd voortrekker was en zich op onbekend terrein bevond, was voorzichtigheid bij het bepalen van de positie van het slachtoffer aangewezen. Bij een hervorming van de VI zijn op dit vlak optimaliseringen, mede ingegeven vanuit de praktijk, best mogelijk.

Een waarheid die niet onvermeld mag blijven, is dat de VI maar een goede 15 % van alle vrijstellingen betreft. Over andere, veel frequenter toegepaste vormen van vervroegde vrijstelling, die tot de uitsluitende bevoegdheid van de uitvoerende macht behoren, is weinig te horen binnen de discussie over de 'Wet-Lejeune'. Voor alle straffen tot 3 jaar geldt thans in principe de voorlopige invrijheidstelling (VLV), die behoudens een enkele uitzondering automatisch wordt toegekend nadat 1/3 van de straf is ondergaan – voor korte straffen is de breuk zelfs nog kleiner. De plaatselijke gevangenisdirecteur beslist veelal of aan die vrijstelling alsnog geen voorwaarden moeten verbonden worden. Van een gebrek aan (rechts)zekerheid gesproken!

De VLV heeft sinds het begin van de problemen met de overbevolking (half de jaren tachtig van vorige eeuw) zelfs niet meer de ambitie de reclassering in de hand te werken of de recidive te beperken. Het gaat om een loutere 'ontvolkingsmaatregel'. Alle opeenvolgende ministers van justitie hebben, vooral toen in de nasleep van de affaire Dutroux geen collectieve genadebesluiten met strafvermindering meer werden genomen, de toepassing van de VLV geleidelijk verder moeten uitbreiden om het hoofd te kunnen bieden aan de inhumane en nefaste overbevolking. Dit waren voor ieder van de betrokken ministers ongetwijfeld moeilijke, maar tegelijk moedige beslissingen.

Sinds een paar jaar wordt voor de voorlopige vrijstelling niet langer het onderscheid tussen primaires en recidivisten (1/3 *versus* 2/3 van de straf) gemaakt. Eén en ander maakt dat een recidivist met een straf van 3 jaar en 1 dag ten vroegste vervroegd vrij *kan* komen nadat hij 2/3 van zijn straf heeft ondergaan, mits de VI-Commissie bovendien zijn reclasseringsplan aanvaardt en zij geen tegenindicaties ziet op vijf punten. Bovendien zal hij gedurende 2 jaar voorwaarden moeten naleven. Wie daarentegen veroordeeld is tot 3 jaar gaat via de VLV automatisch en zonder voorwaarden vrij na 1 jaar. Ervaart men dergelijk verschil als rechtvaardig en wordt het proportionaliteitsbeginsel nog wel gerespecteerd? De vraag stellen is het antwoord geven.

Professor Brice De Ruyver, veiligheidsadviseur van premier Verhofstadt, wijdt de zijn maandelijks opiniestuk in *De Standaard* van 26 juni over justitie en politie aan de VI. Hij schrijft dat het jarenlange sloopwerk, vaak drijvend op goedkoop populisme en bulkend van de vooroordelen en de misvattingen, het maatschappelijk en politiek draagvlak van deze wet heeft aangevreten. En dat zelfs de *succesvolle* bijsturing van deze wet in 1998 haar niet meer kan redden. Hij stelt ook dat Lejeune een moedige minister van Justitie was en dat hij zich in een moeilijk tijdsgewricht uitsprak over de essentiële vraag of je de door de rechter uitgesproken straf rigoureuus uitvoert, dan wel of je de veroordeelden een perspectief op vervroegde invrijheidstelling biedt.

Ons opzet is precies, tegen de stroom van vooroordelen en misvattingen die de VI-problematiek vervuilen, in te roeien. In 1998, in volle nasleep van Dutroux

slaagde men er wel in een inhoudelijk zinvolle discussie te hebben over de VI – getuige daarvan het verslag over de werkzaamheden van de Commissie voor de Justitie van de Senaat m.b.t. de wetswijziging. Dat was o.i. zo omdat men de problematiek in al zijn complexiteit met kennis van zaken benaderde. En omdat men de essentie niet uit het oog verloor: de VI-Wet draagt wel degelijk bij tot de maatschappelijke veiligheid, komt de reïntegratie van veroordeelden ten goede, en de slachtoffers of hun nabestaanden kunnen een rechtmatige plaats krijgen binnen de VI.

Niets verhindert dat opnieuw zo'n zinvol debat wordt gevoerd bij de behandeling van de wijziging van de VI-Wet – wij zijn graag bereid om vanuit onze ervaring hiertoe bij te dragen.

Rob PERRIËNS*, Freddy PIETERS** en Piet PIRON***

* Voorzitter VI-commissie Antwerpen

** Voorzitter VI-commissie Brussel

*** Voorzitter VI-commissie Gent